

Баюрко Н. В.,
к.п.н., ст. викладач кафедри біології;
Драченко В. В.,
студент ступеня вищої освіти магістр,
спеціальності «Початкова освіта»

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дошкільне дитинство – це період життя людини, який вважають фундаментом становлення творчої, цілеспрямованої особистості, формування її життєвої компетентності, реалізації власного природного потенціалу. Вирішальним для особистісного зростання дитини вважають рівень розвитку її провідної діяльності. У дошкільному віці гра є провідним видом діяльності дітей, сферою прояву особистої ініціативи й активності, оскільки вона відповідає психічним і фізичним можливостям дитини та зумовлює найважливіші зміни у її психічних процесах.

Теоретичний аналіз результатів дослідження дозволяє стверджувати, що ігрова діяльність розглядається вченими як важливий компонент психолого-педагогічної системи, яка цілеспрямовано використовується для базової підготовки особистості до вирішення проблем у майбутньому. Як стверджує В. Бутенко, у грі розвиваються та проявляються новоутворення дитини, які дають змогу навчитися самостійно планувати, виконувати і контролювати власну діяльність. Встановлено, що для раціональної організації ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку доцільно здійснювати правильне педагогічне керівництво, спираючись на знання особливостей розвитку психічних процесів у грі [6].

На важливості використання природничих ігор як одного з методів екологічної освіти дошкільників наголошують Н. Вахняк, А. Коденко [7]. На думку педагогів, гра є провідним видом діяльності дошкільника, засобом всебічного розвитку дитини, важливим методом виховання, а отже, саме в ній формуються моральні норми і правила поведінки у природі. Педагогічно правильно організована ігрова діяльність дає можливість досягти якнайповнішого самовираження вихованців, активності їхніх дій, що узгоджуються з загальноприйнятими нормами і правилами пізнання довкілля [7, с. 99].

Дидактичні ігри використовуються для реалізації програмових вимог з усіх розділів програми, у т. ч. й з ознайомлення дітей з природою. На думку І. Опехи, беручи участь в дидактичних іграх природничого змісту, діти вчать виділяти окремі ознаки предметів, явищ, порівнювати, групувати, класифікувати їх за певними окремими ознаками, особливостями, вчать міркувати, узагальнювати, робити висновки [8].

Дидактичні ігри поєднують елементи навчання з радісною для дітей ігровою діяльністю. Дидактична гра має сталу структуру, яка відрізняє її від інших видів діяльності дітей. Структура дидактичної гри – це основні елементи, які надають їй форми навчання і гри одночасно: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст, результат. Розв'язуючи дидактичні завдання, дитина повинна пояснювати свої дії, а це сприяє розвитку її мови. Крім того, дидактичні ігри використовуються і для розв'язання певних завдань морального та естетичного виховання. Вони допомагають розвивати в дітей критичність до себе та інших, ініціативу, самостійність, кмітливість, почуття прекрасного тощо [8].

Є чимало класифікацій дидактичних ігор. За особливостями прояву в них рольової діяльності та правил гри розрізняють ігри з правилами й творчі. До **ігор із правилами** належать настільні ігри, ігри-змагання та рухливі ігри на місцевості.

Настільні ігри мають чіткі правила й ставлять перед дошкільниками конкретні завдання. Ці ігри використовуються для організації індивідуальної, групової та фронтальної роботи. До них належать кросворди, ребуси, чайнворди, лото, доміно тощо. Цей вид дидактичних ігор використовується в основному як метод навчання на заняттях різних типів.

Іграм-змаганням належить особливе місце в процесі екологічної освіти, різні їхні види можуть використовуватись як окремі форми навчання. Важливим моментом цих ігор є колективне та індивідуальне змагання. До таких ігор належать різноманітні турніри, вікторини, інтелектуальні ігри. Вони можуть успішно застосовуватися для узагальнення й систематизації, контролю та корекції знань старших дошкільників.

До **творчих** належать **рольові ігри**, ключовим моментом яких є перевтілення дітей, виконання ними певних ролей, що створює можливості для імпровізації, стимулює розвиток реконструктивного й творчого мислення.

Рольові ігри можуть застосовуватися під час вивчення реальних екологічних, санітарно-гігієнічних та інших проблем. На основі рольових ігор будуються такі нетрадиційні форми навчання, як мандрівка, експедиція тощо.

Рольова гра має такі особливості: умовність (учасники діють у рамках умовної реальності), символічний, не утилітарний характер (кожний учасник може виявляти власну ініціативу), невизначеність (рольова гра не передбачає однозначного розвитку й результату), діалогічний характер.

Дії учасників рольової гри суворо не регламентуються, тому її хід може відхилитися від наміченого й не завжди дає очікувані результати.

Різновидом даного виду ігор є **ситуаційно-рольові ігри**, учасники яких потрапляють у задалегідь сплановані ситуації й приймають певні рішення. **Імітаційні ігри** передбачають моделювання життєвих ситуацій, в яких діти беруть на себе роль посадовців і приймають рішення відповідно до умов, що склалися. Ситуаційно-рольові та імітаційні ігри можуть успішно застосовуватися в процесі занять з екологічним змістом.

Гра – основна діяльність дошкільників, у якій вони найбільше задовольняють свої потреби. Саме тому, у становленні екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку важливе місце посідає така ігрова діяльність, у якій формуються моральні норми і правила поведінки в природі. Наслідуючи дорослих, діти розвивають свою уяву, що в свою чергу, сприяє створенню міцних зв'язків між навчанням і діяльністю. Правильно організована ігрова діяльність дає змогу педагогові домогтися формуванню у них уявлень про об'єкти природи, їх якості, а також виховують позитивне ставлення до природи.

В ознайомленні з природою використовуються такі види дидактичних ігор: 1) із природними матеріалами; 2) із картинками (зокрема й настільно-друкованими); 3) з іграшками; 4) словесні [9, с. 181].

Найвні в методиці ознайомлення дошкільників із природою ігри не передбачають особливих зусиль. Відповідно, в екологічній освіті потрібні ігри нового типу, які по-перше, моделювали б діяльність дитини, а по-друге, забезпечували б умови для вдосконалення її інтелекту, екологічної обізнаності. Такими іграми пропонуються ігри-ребуси ботанічного і зоологічного змісту. У всій різноманітності вони об'єднані однією назвою й однією метою, тому що виходять зі спільної ідеї – неподільної єдності живої природи від конкретних умов її існування. Такі ігри об'єднують на основі спільних, тільки їм властивих особливостей:

- кожна гра є комплексом завдань, котрі дитина виконує за допомогою різних картинок, в основі яких принцип парності;
- завдання подаються в різній формі: у вигляді моделі, малюнка, інструкції;
- завдання розташовуються в порядку їх ускладнення: назва, зовнішній вигляд, умови існування, засоби і способи живлення (для рослин потреба в екологічних факторах);
- до завдань входять вправи різної складності: від готових зразків відповідей до варіантів повної самостійності в пошуках відповідей, доступних старшому дошкільному віку;
- пошук відповідей постає перед ними не в абстрактній формі, а у вигляді рисунка чи написаного слова-назви;
- більшість ігор не вичерпується одним варіантом відповіді, а припускає їх широку різноманітність у межах основних екологічних понять, які опановують діти;
- ігри-ребуси дають змогу кожному малюку самостійно шукати шляхи виконання завдань відповідно до можливостей, постійно удосконалюючи їх. В іграх-ребусах розвивається

інтелект дошкільника, його пам'ять, мислення, увага, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, що існують в природі приховано й очевидно; класифікувати й систематизувати матеріали, комбінувати їх, прогнозуючи прикінцеві результати [9, с. 260].

У дидактичних іграх із природними матеріалами діти оперують із реальними природними об'єктами, внаслідок чого у дітей формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи [2, 5].

Для того, щоб дидактична гра досягла мети, необхідно правильно підібрати її відповідно до віку дітей. Ігрові завдання в іграх мають різний рівень складності. Для молодших дошкільників такі завдання в іграх спрямовані на знаходження предмета за словом, за подібністю, виділення окремих ознак тварин, рослин, пізнання предметів за допомогою одного з органів чуттів. У старшому дошкільному віці ігрові завдання більш складні: описати об'єкти природи й знайти їх за описом, складати ціле з частин, класифікувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки [7, с. 102].

Використання гри дає можливість сформувати особистісні настанови на взаємодію з природою, поставити себе на місце того чи того природного об'єкта, зануритися в його простір, ситуацію чи обставини, активно діяти, самостійно приймати рішення. У цьому допоможуть ігрові ситуації, основу яких становить екологічна ідентифікація. Такі завдання стимулюють процеси психологічного моделювання стану природних об'єктів, допомагають актуалізувати сприятливу поведінку у ставленні дітей до природи.

Неабиякий інтерес у дітей викликають спеціальні ігрові завдання, в основу яких покладено процеси суб'єктифікації. Виконуючи такі завдання, діти потрапляють у реальну ситуацію морального та естетичного вибору ставлення, проектування певної позиції або власної дії у природі. Використовуючи подібні завдання, педагог може впливати на емпатійні процеси, разом із дітьми аналізувати дії, вчинки, поведінку людей у природі [1]. Пропонуючи ігрові завдання такого типу, вихователь має забезпечити максимальний вплив на емоційно-чуттєву сферу своїх вихованців, сприяти розвитку інтелектуальної та дієво-практичної сфер. В основу кожного завдання має бути покладена реальна, особистісно-значуща, цікава, емоційно збагачена ситуація, спрямована на розвиток у дитини здатності власною працею зберегти окремі об'єкти довкілля.

Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку потребує розробки відповідної методики та впровадження її у практику. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури нами розроблена концептуальна модель професійної підготовки майбутніх педагогів до форування екологічної компетентності особистості [3,4]. Гра в екологічному вихованні забезпечує успіх ненав'язливого оволодіння нормами і правилами поведінки у природі, дає можливість корекції мотиваційної сфери, забезпечує ефективність пізнавальних процесів, створює умови для здійснення вчинків [7, с. 102].

Отже, найважливішим результатом гри є глибока емоційна задоволеність дитини її процесом, що найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям пізнання навколишнього світу та побудови гармонійних стосунків із природою.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів [Текст] / Н. В. Баюрко // «Современная педагогика : теория, методика, практика» (г. Хмельницький, 16–17 октября 2015 г.). – Херсон : Издательский дом "Гельветика", 2015. – С. 111–114.
2. Баюрко Н. В. Екологізація змісту природознавства як засіб формування екологічної свідомості учнів / Н. В. Баюрко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Вип. 41 / Редкол. : В. І. Шахов та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – С. 109-113.
3. Баюрко Н. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів /Н. В. Баюрко// Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2016. – №2(12). – С. 140-145.

4. Баюрко Н. В. Педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутнього вчителя біології / Н. В. Баюрко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. пр. Вип. 31 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2016. – С. 41-49.
5. Баюрко Н. В. Сутність поняття екологічної компетентності майбутніх учителів біології / Н. В. Баюрко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 46 / Редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 106-109.
6. Бутенко В. Г. Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку / В. Г. Бутенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: repository.ssru.sumy.ua/.../Бутенко_Психолого-педагогічні%20основи%20ігрової...
7. Вахняк Н. В. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Н. В. Вахняк, А. В. Коденко // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2013. – №. 1. – С. 99-103. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2013_1_19
8. Опеха І. Використання ігрових технологій в закріпленні знань про природу у дітей молодшого дошкільного віку / І. Опеха // Педагогіка – Вісник Інституту розвитку дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/85/15214-vikoristannya-igrovix-texnologij-v-zakriplenni-znan-pro-prirodu-u-ditej-molodshogo-doshkilnogo-viku.html>
9. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дошкільників: посібник для вихователів дит. Садків / Н. Ф. Яришева. – К.: Грамота, 2001. – 430 с.

Безрученко В.О.,
студент СВО «Магістр», спеціальність «Початкова освіта».
Науковий керівник – к.б.н., доц. П.В. Сарафінюк

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Головну причину скрутного екологічного становища, насамперед, необхідно шукати в суспільстві загалом і в кожній окремій людині. Це пов'язано із загальним падінням рівня культури населення і її важливої складової - екологічної культури. Таке явище пов'язано із незнанням або ігноруванням законів природи, егоїстичним, споживацьким ставленням до природних ресурсів. Людиною править спрага наживи, егоїзм, та інші негативні якості. Не слід забувати, що від рівня нашої екологічної свідомості і культури залежить майбутнє нашої планети.

У покращенні екологічного становища значна роль належить загальноосвітній школі, так як через школу проходить все суспільство, а екологічна освіта і виховання - це підсистема всієї системи освіти.

Об'єкт дослідження: процес екологічного виховання учнів молодших класів у позакласній роботі.

Мета дослідження: вивчити теоретичні основи екологічного виховання, його значення для формування майбутніх громадян нашої держави; надати характеристику головних напрямків виховання екологічної культури; дослідити процес екологічного виховання учнів у позакласній роботі.

Небачений масштаб дій людини на природу став головною відмінністю сучасності. В кінці XIX ст., коли в світі зароджувався суспільний рух охорони природи, по своєму змісту воно зводилось лише до захисту унікальних природних об'єктів, деяких зникаючих видів рослин і тварин. На цьому етапі цей рух не зачіпав проблем забруднення і виснажування природних ресурсів [2, с. 55-60].

Формування в учнів відповідального відношення до природи - важкий педагогічний процес. В умовах загальноосвітньої школи він направлений не тільки на оволодіння знаннями і навичками, але і на розвиток мислення, логіки, волі учнів, їх діяльності по захисту, догляду і поліпшенню природного середовища.